

Kindcentrum De Koekoek

Burgerschapsonderwijs op De Koekoek

De wettelijke opdracht tot bevordering van burgerschap vraagt van ons om actief burgerschap en sociale cohesie te bevorderen op onze school. Ons onderwijsaanbod richt zich op bevordering van de basiswaarden van de democratische rechtsstaat, op de ontwikkeling van de sociale en maatschappelijke competenties die daarbij van belang zijn. We doen dit binnen een schoolcultuur waarin we de basiswaarden voorleven en waarin kinderen kunnen oefenen. In dit document beschrijven wij onze visie op burgerschapsonderwijs en de doelen die we willen bereiken met onze leerlingen. Ook beschrijven we de leerlijn en ons aanbod dat hierop aansluit.

Visie van SPO Utrecht en De Koekoek

SPO Utrecht, het bestuur van onze school, beschrijft in de visie dat alle scholen van SPO Utrecht een goede structuur, een goed pedagogisch klimaat en goed onderwijs bieden en opvoeden tot burger in de Nederlandse samenleving.

Binnen het aspect burgerschap staan de volgende uitgangspunten centraal:

- ✓ De openbare school werkt vanuit de normen en waarden die in de democratische Nederlandse samenleving centraal staan. Kinderen worden voorbereid op hun rol als zelfstandig en actief burger in een democratische samenleving.
- ✓ De school staat open voor alle kinderen van alle gezindten. Kinderen worden op school geconfronteerd met de mening van andersdenkenden en leren daar respectvol mee omgaan.
- ✓ De school gaat uit van erkenning van die verschillen. Kinderen werken actief samen met anderen, ongeacht culturele of levensbeschouwelijke verschillen.

Ons kindcentrum is een veilige oefenplaats waar kinderen tussen 2 en 12 jaar ontdekken wat het betekent om samen te leren, te spelen en te leven. Onze kinderen krijgen het vertrouwen en de ruimte om te groeien. We stimuleren hen om kritisch te denken en weloverwogen keuzes te maken.

Wij werken vanuit thema's die aansluiten bij de wereld van vandaag. Wij doen een beroep op de van nature aanwezige creativiteit en onderzoekende houding van de kinderen. Samen ontdekken we welke kennis en vaardigheden we al bezitten en wat we nog meer willen leren om beter deel te kunnen nemen aan de samenleving.

De basis van alles wat wij doen is onze grondwet: "Op De Koekoek horen we bij elkaar: Ik zorg voor de ander, mijzelf en de omgeving". Deze grondwet is ons baken voor vreedzaamheid en democratisch burgerschap. Om deze grondwet te vertalen naar de dagelijkse praktijk, werken wij volgende de principes van de Vreedzame school. De sociale normen, die benoemd worden in onze grondwet, komen terug in het programma van de Vreedzame school. Dit sluit aan bij [*wetsartikel a: Nadrukkelijk en expliciet bijbrengen van respect voor en kennis van de basiswaarden van de democratische rechtsstaat.*](#)

Een van de belangrijkste pijlers vanuit de Vreedzame school is de positieve conflictoplossing. Op de Koekoek besteden we hier expliciet aandacht aan door de leerlingen vanaf groep 1 te laten oefenen en te begeleiden in het zelfstandig oplossen van conflicten aan de hand van een stappenplan. Hierbij leren we de leerlingen om af te koelen indien nodig, naar elkaars verhaal te luisteren, te denken in oplossingen en te streven naar het vinden van een win-win oplossing. Daarnaast werken we met leerling mediators. Zij zijn getraind in het helpen oplossen van conflicten en helpen medeleerlingen waarbij het zelfstandig oplossen van een conflict niet lukt. Met het zelfstandig oplossen van conflicten, willen we de leerlingen handvatten geven om te functioneren in een pluriforme democratische samenleving. Hiermee voldoen wij aan [*wetsartikel b: beschrijven hoe zij met hun leerlingen werken aan de sociale en maatschappelijke competenties die nodig zijn om te functioneren in een pluriforme democratische samenleving.*](#)

Kind centrum de Koekoek is gesitueerd in de vogelenbuurt, waar de populatie overwegend bestaat uit bewoners van autochtone afkomst. Wij realiseren ons dat het aanbod rondom diversiteit, vanuit de vreedzame school, van groot belang is om expliciet onder de aandacht brengen bij onze leerlingen. Hiernaast besteden we dagelijks aandacht aan het 'oor hebben voor elkaar' door het starten met een check in. Leerlingen delen hoe zij erbij zitten en waarom, luisteren naar elkaar en reageren op een respectvolle manier op elkaars verhalen. Dit alles sluit aan bij [*wetsartikel c: borgen en aandacht voor de kennis van soorten van diversiteit op het niveau van groepen en individuen en het bevorderen van acceptatie daarvan.*](#)

Door het werken met het programma van de Vreedzame school en de routines die hieruit voortvloeien, maken we onze school en ons kind centrum tot een democratische oefenplaats. Dit valt samen met [*wetsartikel d: vormgeven van de school als democratische oefenplaats.*](#)

Onze leerlingpopulatie

De Koekoek telt 13 groepen met in totaal 350 leerlingen. De leerlingen uit de onderbouw zijn verdeeld over vier heterogene groepen 1-2. Vanaf groep 3 hebben wij een homogene en een heterogene lijn nl. groep 3, 4, 5, 6, 7 en 8 en de groepen 3-4, 5-6 en 7-8. De groepsgrootte ligt gemiddeld rond de 30 leerlingen en is afhankelijk van de groepssamenstelling. De schoolweging zit tussen de 20 en 21. De ouders van de leerlingen op de Koekoek zijn veelal tweeverdienend en hoog opgeleid. Ook hebben we de laatste jaren een toenemende instroom van leerlingen uit verschillende landen. In de meeste gevallen zijn deze gezinnen voor werk naar Nederland gekomen.

De Koekoek is onderdeel van een kindcentrum, waarin we nauw samenwerken met VVE Pino, de TSO en de BSO van Kind en Co Ludens.

We zijn ons ervan bewust dat we (burgerschaps)onderwijs geven in de context van de leefomgeving van onze leerlingen. We willen hierbij zo goed mogelijk aansluiten met de wijze waarop we onze doelen willen bereiken.

Burgerschapsdoelen waaraan we werken binnen De Koekoek

Vanuit deze visie bereiden wij onze leerlingen voor op hun (latere) functioneren in de maatschappij. Naast de basisvaardigheden taal en reken horen daar ook de sociaal maatschappelijke competenties binnen een vrije democratische rechtsstaat bij. Het gaat daarbij niet alleen om kennis, maar ook om het ontwikkelen van de vaardigheden en houdingen die daarbij horen. Wij zien onze school als een oefenplaats om deze competenties op een bij de leeftijd passende wijze te ontwikkelen. Wij willen met onze leerlingen de volgende doelen bereiken aan het einde van de basisschool. Hiermee besteden we aandacht aan de 7 bouwstenen zoals door SLO geformuleerd¹:

1. De leerlingen kunnen op een democratische manier met elkaar beslissingen nemen:
 - a. Eigen mening met anderen bespreken (verwoorden en onderbouwen met argumenten)
 - b. Zich verplaatsen in de mening van anderen
 - c. Accepteren dat eigen opvattingen niet altijd worden gedeeld
 - d. Deelnemen aan discussie en overleg
 - e. Compromissen sluiten en kritisch denken.
2. De leerlingen kunnen conflicten constructief oplossen:
 - a. Weten hoe mensen met elkaar positief kunnen communiceren
 - b. Kennis over conflicthantering
 - c. Conflicten op vreedzame wijze oplossen
 - d. De rol van gezagsdragers bij het oplossen van conflicten respecteren
 - e. Inzicht in eigen stijl van conflictoplossing
 - f. Kennis van en vaardigheid in mediatie/conflictbemiddeling;
3. De leerlingen kunnen verantwoordelijkheid nemen voor elkaar en voor de gemeenschap
 - a. Een zorgzame houding tegenover anderen tonen
 - b. Zich medeverantwoordelijk tonen voor het recht op eigen ontplooiing en die van anderen
 - c. Bijdragen aan het maken en uitvoeren van regels en afspraken in de klas en op school
 - d. Een verbetering in de klas, school of wijk meehelpen te organiseren en initiëren
 - e. Zelf verantwoordelijkheid nemen om mensen- en kinderrechten in de eigen omgeving te beschermen

¹ https://www.slo.nl/publish/pages/17704/bouwstenen_burgerschap.pdf

4. De leerlingen kunnen een open houding aannemen ten aanzien van verschillen tussen mensen:
 - a. Zich in opvattingen en gevoelens van anderen inleven
 - b. Zich gedragen vanuit respect voor anderen en algemeen aanvaarde waarden en normen (tolerantie en respect tonen t.a.v. geslacht, gender en seksuele diversiteit, politieke gezindheid, culturele identiteit en godsdienst en levensovertuiging).
 - c. Samenwerken met anderen ongeacht sociale, etnische en/ of culturele achtergronden
 - d. Verschillen en overeenkomsten tussen mensen zien en waarderen
 - e. In concrete situaties discriminatie en uitsluiting herkennen en deze afwijzen
 - f. Kennis over de hoofdzaken van geestelijke stromingen die in de Nederlandse multiculturele samenleving een belangrijke rol spelen
 - g. Onderscheid maken tussen vooroordeel en oordeel
5. De leerlingen weten volgens welke principes onze democratische samenleving is ingericht:
 - a. Eenvoudige informatie over democratische instituties, spelregels en principes op hoofdzaken begrijpen
 - b. Het belang van mensen- en kinderrechten in het eigen leven typeren en bediscussiëren
 - c. Kennis over rechten en plichten die kinderen in een democratische samenleving hebben
 - d. Kennis over enkele hoofdzaken van de Nederlandse en Europese staatsinrichting en de rol van de burger
 - e. Weten dat er in een democratie verschillen in opvattingen zijn en er vrijheid van meningsuiting is
 - f. Weten dat mensen- en kinderrechten voor iedereen gelden

Deze streefdoelen voor al onze leerlingen aan het einde van de basisschool hebben we vertaald naar leeftijdsadequaat doelen passend bij onze onderbouw-, middenbouw- en bovenbouwleerlingen. Zie daarvoor de beschreven leerlijn hieronder.

De leerlijnen en het aanbod op De Koekoek

We zien onze school als een belangrijke oefenplek voor onze leerlingen om hun sociale en maatschappelijke competenties te ontwikkelen. De leerkrachten doen hun best de democratische waarden voor te leven en begeleiden en stimuleren leerlingen hierin. Zij geven gedurende de dag leerlingen op leren gerichte feedback en bespreken elementen van burgerschap met de leerlingen in de groep wanneer zich in situaties van alledag oefenmomenten voordoen. Dit zien wij als waardevolle, maar niet te plannen, leermomenten die wij willen benutten binnen ons burgerschapsonderwijs.

Binnen deze context van samenleven en samen leren werken we volgens de aanpak van de Vreedzame School. De doelen worden aangeboden volgens een vaste opbouw van blokken die in de groepen één tot en met acht jaarlijks concentrisch wordt herhaald waarbij het niveau van de behandeling meegroeit met de leerjaren en de lessen een leeftijd adequate invulling krijgen. Met het aanbieden van deze lessen wordt aan een groot deel van onze burgerschapsdoelen gewerkt.

Naast het aanbod vanuit de Vreedzame School werken we aan onze burgerschapsdoelen binnen vakken, thema's en projecten en via specifieke activiteiten (in of met de wijk).

-We informeren ouders over de burgerschapsthema's die in de klas worden behandeld. We informeren ouders via de Parro-app met woord en beeld uit de klas. We werken met een werkgroep 'samen opvoeden'. Hieraan nemen zowel ouders als leerkrachten deel. Samen bespreken we actuele burgerschapsthema's. We organiseren 5 keer per jaar een koffieochtend voor ouders, waarbij we op een laagdrempelige wijze met elkaar in gesprek gaan over burgerschapsthema's. Daarnaast organiseren we elk jaar een ouderavond rondom een Burgerschapsthema.

-Onze collega's van de TSO en BSO krijgen jaarlijks een training aangeboden binnen een vreedzaam thema. Tijdens deze trainingen is er aandacht voor een stukje verdieping 'waarom doen we dit?' en voor een stukje praktijk 'hoe kunnen we dit vormgeven tijdens de TSO en BSO'. Ook geven we de collega's de ruimte om ideeën uit te wisselen en elkaar te inspireren. We merken dat steeds meer PM'ers vaardig worden in het uitdragen en toepassen van de vreedzame principes. Zo worden er groepsvergaderingen gehouden waarin de pauzes worden geëvalueerd, worden de leerlingen betrokken bij het bedenken van activiteiten en worden er binnenkomers en afsluiters ingezet.

-We werken met een leerlingenraad, welke elk jaar opnieuw wordt samengesteld uit leerlingen van groep 5 t/m 8. Hiermee geven we de leerlingen een stem. De verkiezing van deze leerlingen gebeurt op een democratische wijze.

-Zowel in de groepen als tijdens team momenten wordt er altijd gestart met een 'check in'. Hier krijgen leerlingen en leerkrachten de ruimte om emoties, ervaringen of verhalen met elkaar te delen. Hierbij wordt een beroep gedaan op de luistervaardigheden en het inleven in een ander.

-We werken met een werkgroep Vreedzaam. De werkgroep zet zich in voor het levend houden van de grondwet en het waarborgen van onze vreedzame basis.

-We nemen deel aan de Vreedzame wijk, waarin een aantal leerlingen uit groep 6 en 7 de Koekoek vertegenwoordigen en samen met buurtscholen werken aan het mooier en fijner maken van de wijk.

In onderstaande overzichten staan de leerlijnen voor onder-, midden- en bovenbouw uitgewerkt in leeftijdsadequaat doelen en de manier en plek waarin we dit met onze leerlingen oefenen. Dat laatste is terug te vinden met de volgende codering: **V** is een verwijzing naar één of enkele blokken van De Vreedzame School, **P** een specifiek onderdeel van een vak, thema of project en **A** staat voor een specifieke activiteit.

1. De leerlingen kunnen op een democratische manier met elkaar beslissingen nemen					
Leerdoel onderbouw	Uitvoering	Leerdoel middenbouw	Uitvoering	Leerdoel bovenbouw	Uitvoering
Kunnen zeggen wat je (niet) mooi, (niet) leuk, (niet) aardig, enz. vindt.	V 1 en 3 P: Werken aan samenwerkingsopdrachten binnen IPC	Eigen mening over concrete onderwerpen kunnen formuleren.	V 1 en 3 P: Werken aan samenwerkingsopdrachten binnen IPC A: leerlingenraad	Eigen mening diverse onderwerpen onderbouwen met argumenten.	V 1 en 3 A : leerlingenraad & wijkraad groep 6/7 P: Werken aan samenwerkingsopdrachten binnen IPC
Luisteren naar medeleerlingen.		Luisteren naar en kunnen weergeven van de mening van medeleerlingen.		Zich verplaatsen in de mening van anderen.	
Ervaren dat medeleerlingen niet altijd hetzelfde willen.		Accepteren dat medeleerlingen niet altijd hetzelfde willen.		Accepteren dat eigen opvattingen niet altijd worden gedeeld.	
Eigen stem laten horen tijdens een overleg met medeleerlingen.		Respectvol deelnemen aan overleg met medeleerlingen.		Respectvol deelnemen aan overleg en discussie met medeleerlingen.	
Met medeleerlingen overleggen en iets afspreken.		Met medeleerlingen een tussenoplossing bedenken.		Vanuit verschillende standpunten compromissen sluiten en kritisch denken.	

2. De leerlingen kunnen conflicten constructief oplossen					
Leerdoel onderbouw	Uitvoering	Leerdoel middenbouw	Uitvoering	Leerdoel bovenbouw	Uitvoering
Weten wat opstekers zijn en hoe je aardig kunt zijn tegen anderen.	V 2	Voorbeelden van positieve communicatie kunnen benoemen aan de hand van eigen situaties.	V 2	Kunnen benoemen en onderscheiden van positieve communicatie aan de hand van eigen voorbeelden en situaties in de omgeving.	V 2 A: Werken met mediators.
Weten dat onderlinge conflicten opgelost kunnen worden.		Conflicten in de eigen omgeving kunnen benoemen en win-win oplossingen kunnen formuleren.		Conflicten op diverse schaal kunnen benoemen en mogelijke alternatieven kunnen formuleren.	
Onderling conflict onder begeleiding van leerkracht kunnen oplossen.		Onderling klein conflict volgens win-win gezamenlijk kunnen oplossen.		Onderling klein conflict volgens win-win zelfstandig kunnen oplossen.	

Inbreng van leerkracht of mediator respecteren.		Rol van medewerkers en mediators binnen de school respecteren en rol gezagsdragers binnen de wijk kennen.		Rol van medewerkers binnen de school, mediators en gezagsdragers buiten de school kennen en respecteren.	
Kunnen verwoorden basisemoties en de eigen reactie.		In fictieve en werkelijke situaties herkennen vanuit welke emotie en aanpak (pet) je reageert.		In werkelijke situaties herkennen hoe de eigen reactie gestuurd wordt en kunnen formuleren wat een constructieve aanpak is.	
Eigen behoefte/waarde kunnen formuleren en kunnen luisteren naar een medeleerling.		Kunnen benoemen en herkennen van de stappen bij het oplossen van een conflict.		Kunnen toepassen van de stappen bij het oplossen van een conflict en hierin een leidende rol kunnen aannemen bij (jongere) medeleerlingen.	

3. De leerlingen kunnen verantwoordelijkheid nemen voor elkaar en voor de gemeenschap

Leerdoel onderbouw	Uitvoering	Leerdoel middenbouw	Uitvoering	Leerdoel bovenbouw	Uitvoering
Een medeleerling kunnen helpen en troosten.	V 1 en 5 A: 2x jaarlijkse grote schoonmaak	Medeleerlingen en anderen in de nabije omgeving helpen en ondersteunen.	V 1 en 5 A: 2x jaarlijkse grote schoonmaak A: leerlingenraad & kindredactie	Anderen in de eigen omgeving ondersteunen en zich op passende wijze zorgzaam tonen ten aanzien van anderen in de wereld.	V 1 en 5 A: 2x jaarlijkse grote schoonmaak A: leerlingenraad & kindredactie
Regels en afspraken in de klas en op het plein kunnen benoemen en uitvoeren.		Regels in de klas kunnen benoemen, input leveren voor gezamenlijke afspraken in de klas en school en deze uitvoeren.		Regels in de klas, de school en omgeving kunnen benoemen en naleven en in overleg input kunnen geven voor gezamenlijke afspraken op deze plekken.	
Samen met de leerkracht verbeteringen voor de klas bedenken en uitvoeren.		Onder leiding van een volwassene verbeteringen in de klas en school bedenken en uitvoeren.		Samen met medeleerlingen (o.l.v. een volwassene) verbeteringen in de school en wijk bedenken en opzetten.	
Kunnen aangeven van en opkomen voor eigen grenzen binnen de schoolse situatie.		Kennen en opkomen voor kinderrechten in de eigen omgeving.		Opkomen voor mensen- en kinderrechten in de school-, de wijk en de stad.	

4. De leerlingen kunnen een open houding aannemen ten aanzien van verschillen tussen mensen

Leerdoel onderbouw	Uitvoering	Leerdoel middenbouw	Uitvoering	Leerdoel bovenbouw	Uitvoering
--------------------	------------	---------------------	------------	--------------------	------------

Luisteren naar ideeën en gevoelens van andere kinderen.	V 3 en 6 P: project Gambia P: Lentekriebels A: Koekoekshow	Zich inleven in gevoelens van andere kinderen.	V 3 en 6 P: project Gambia P: Lentekriebels A: Koekoekshow	Door perspectiefwisseling zich kunnen verplaatsen in opvattingen en gevoelens van andere kinderen en volwassenen.	V 3 en 6 P: project Gambia P: IPC thema 'gevoelens' P: Lentekriebels A: Koekoekshow
Ervaren dat medeleerlingen anders kunnen zijn en een andere thuissituatie hebben.		Interesse en respect tonen voor medeleerlingen en volwassenen met andere achtergronden.		Zich gedragen vanuit respect voor anderen en zich tolerant tonen voor verschillen tussen mensen ook als het niet overeenkomt met de eigen achtergrond.	
Samen spelen met klasgenoten		Samen spelen en -werken met klas- en leeftijdsgenoten.		Samen spelen en -werken met klas- en leeftijdsgenoten ondanks verschillen die er zijn.	
Weten wat uitsluiten betekent bij samen spelen en dit afwijzen.		In concrete dagelijkse situaties in de eigen (digitale) omgeving discriminatie en uitsluiting (pesten) herkennen en afwijzen.		In concrete dagelijkse situatie in de eigen (digitale) omgeving en vanuit actualiteit vanuit de media discriminatie en uitsluiting (pesten) herkennen en afwijzen.	
Kennen van uitingsvormen van diverse religies aan de hand van voorbeelden van medeleerlingen binnen de klas.		Kennen van uitingsvormen en feesten van enkele geestelijke stromingen aan de hand van voorbeelden uit de klas of media.		Kennen van uitingsvormen van verschillende geestelijke stromingen die in Nederland voorkomen.	
Ervaren dat wat je denkt of vindt niet altijd klopt of waar is.		Verschil weten tussen een vooroordeel en een oordeel aan de hand van situaties uit de eigen omgeving.		Onderscheid kunnen maken tussen een vooroordeel en een oordeel aan de hand van voorbeelden uit de eigen omgeving en vanuit de actualiteit in de media.	

5. De leerlingen weten volgens welke principes onze democratische samenleving is ingericht

Leerdoel onderbouw	Uitvoering	Leerdoel middenbouw	Uitvoering	Leerdoel bovenbouw	Uitvoering
Ervaren dat je samen regels kunt afspreken door erover te praten en stemmen.	V 6	Principes van democratie kunnen uitleggen aan de hand van voorbeelden uit de eigen omgeving.	V 6	Principes van democratie kunnen uitleggen aan de hand van voorbeelden uit de samenleving in de eigen woonplaats.	V 6 P : IPC Project 'voortrekkers van verandering'
Leren dat er regels zijn afgesproken over wat er mag en moet waar kinderen en mensen zich aan moeten houden.		Concrete voorbeelden kunnen noemen van een aantal rechten en plichten van kinderen in een democratische (digitale) samenleving.		Kunnen benoemen welke rechten en plichten volwassenen en kinderen hebben in een democratische (digitale) samenleving.	
Ervaren wat het is je aan regels te houden en te weten dat sommige afspraken voor alle mensen gelden.		Weten dat er regels zijn die voor iedereen in Nederland gelden en voorbeelden van democratie in het		Weten dat in de Grondwet bindende algemene rechten staan, wat de rol is van de regering en de Tweede Kamer en hoe verkiezingen werken aan de hand van de	

		besturen van de woonplaats of land kunnen noemen.		actualiteit gekoppeld aan eigen ervaringen met inspraak.	
Ervaren dat ze zelf mag vertellen hoe je ergens over denkt, ook al is dat anders dan andere medeleerlingen.		Ervaren hoe het is verschillende meningen en opvattingen uit te wisselen in de groep medeleerlingen in vrijheid.		Verschil van mening en opvatting uitwisselen in onderling debat en weten dat deze vrijheid van meningsuiting bestaat binnen de democratische samenleving.	

Het monitoren van de resultaten op de burgerschapsdoelen

Onze school heeft een kwaliteitscultuur die ondersteunend is aan burgerschapsonderwijs. De leerkrachten/medewerkers hebben allen een training van de Vreedzame school gehad. Eén van de leerkrachten is specialist burgerschap/Vreedzaam en zet het onderwerp structureel op onze team- of minibouwvergadering.

Jaarlijks monitoren we de sociale veiligheidsbeleving van de kinderen aan de hand van de vragenlijst uit Vensters. De scores daarvan worden jaarlijks geanalyseerd, met de leerlingenraad besproken en zo nodig worden passende interventies ingezet.

Voor het meten van de ontwikkeling van de doelen rond burgerschap maken we gebruik van burgerschapsmeten.nl.

In het kwaliteitsbeleid op bestuursniveaus heeft burgerschapsonderwijs een integrale plek in het kwaliteitskader. Dit kader heeft de vorm van een rubric en wordt met alle scholen van SPO Utrecht jaarlijks besproken. In het lerend netwerk burgerschap komen specialisten burgerschap/Vreedzaam driemaal per jaar samen om van en met elkaar te leren over dit onderwerp.